

Олександр Михайлович ШАТАЛОВИЧ

Доктор філософських наук,
професор кафедри філософії,
Дніпровський національний університет
імені Олеся Гончара,
пр. Науки, 72, Дніпро, 49010, Україна

E-mail: shatalovich_a@fsnmv.dnu.edu.ua,

Інна Василівна ШАТАЛОВИЧ

Кандидат філософських наук,
доцент кафедри філософії,
Дніпровський національний університет
імені Олеся Гончара,
пр. Науки 72, Дніпро, 49010, Україна

E-mail: shatalovich_i@fsnmv.dnu.edu.ua,

Oleksandr SHATALOVYCH

Doctor of Philosophical Sciences, Professor of
the Department of Philosophy,
Oles Honchar Dnipro National University,
Nauka Ave., 72, Dnipro,
49010, Ukraine

ORCID: <https://orcid.org/0000-0001-7388-9216>

Inna SHATALOVYCH

Ph.D. in Philosophy, Associate professor of
the Department of Philosophy,
Oles Honchar Dnipro National University,
Nauka Ave., 72, Dnipro,
49010, Ukraine

ORCID: <https://orcid.org/0000-0001-8679-9228>

УДК 37.01

**ПОНЯТТЯ ОСВІТИ, НАВЧАННЯ, ВИХОВАННЯ
ТА ПИТАННЯ ЇХ СПІВВІДНОШЕННЯ**

Received 18 May 2024; revised 23 June 2024; accepted 29 June 2024

DOI: 10.15421/352420

Анотація

*Питання логіко-філософського дослідження поняття освіти, що пов'язано з проблемою співвідношення понять освіта, навчання, виховання є одним із важливих питань, яке не втрачає своєї актуальності і залишається відкритим. Метою статті є логіко-філософська систематизація основних варіантів визначення поняття освіти в його співвідношенні з поняттями навчання і виховання. Авторі виокремлюють три основні варіанти співвідношення понять освіти, навчання, виховання. Перший варіант – однокомпонентна схема, для якої характерно ототожнення понять освіти, навчання, виховання. Освіта може ототожнюватися як із навчанням, так і з вихованням. Зазначена схема є досить поширеною на буденному і теоретичному рівнях. Розглянуто історичні витоки подібних ототожнень. По-перше, новоевропейська раціоналістична інтерпретація природи людини, яка розглядає становлення людини в якості насамперед розумної і знаючої істоти. По-друге, – радянська спадщина, в якій виховання розглядалося як системоутворювальне педагогічне поняття. Ототожнення освіти, навчання та виховання має і етимологічне підґрунтя через співзвуччя багатозначному грецькому терміну *paideia* і латинському слову *discipline*. Другий варіант – двохкомпонентна схема, для якої характерно розуміння освіти як більш широкого поняття, що вбирає в себе навчання і виховання, які не можуть бути нівельовані або ототожнені. Навчання налаштовано на відображення смислів освіти у професійній та інтелектуальній сфері, а виховання – у світоглядній та моральній. Третій варіант – трикомпонентна схема, яка містить навчання, виховання і розвиток як компоненти освіти. Ця схема, хоча й викликає інтерес, але вона потребує термінологічного уточнення.*

Ключові слова: *структура освіти, освітня термінологія, філософія освіти, педагогіка, особистий розвиток.*

**THE CONCEPTS OF TEACHING, UPBRINGING, EDUCATION
AND THE QUESTION OF THEIR CORRELATION**

Abstract

The concepts of education, teaching and upbringing, as well as the question of their correlation are relevant for modern philosophical research. One of the terminological problems is the use of the word «education» as a synonym for «upbringing» or a synonym for «teaching». The purpose is to provide a logical systematization of the main variants of the definition of the concept of education in its relation to the concepts of teaching and upbringing. The authors identify three main characteristic variants of the correlation between

the concepts of education, teaching and upbringing. The first option is a one-component scheme, for which the concepts of teaching, upbringing and education are identical. Education is teaching or upbringing. This scheme is quite common at the everyday and theoretical levels. The authors analyze the historical origins of such identifications. Firstly, it is the New European rationalist interpretation of human nature, which considers the formation of man as a primarily intelligent and knowledgeable being. Secondly, it is the Soviet heritage, which viewed education as a systemic pedagogical concept. The equation of education, teaching, and upbringing also has an etymological basis, as it is similar to the multivalent Greek term paideia and the Latin word discipline. The second option is a two-component scheme. In this scheme, education is a broader concept that includes teaching and upbringing without leveling or identifying them. Teaching reflects the meanings of education in the professional and intellectual sphere, and upbringing in the worldview and moral sphere. The third option is a three-component scheme that includes training, education and development as components of education. This scheme, although interesting, is still in the process of its terminological formation.

Keywords: *philosophy of education, structure of education, educational terminology, pedagogy, personal development.*

Постановка проблеми.

Поняття освіти не втрачає своєї актуальності у просторі сучасного філософського дискурсу, про що свідчать останні публікації вітчизняних авторів [Нікітенко та ін. 2023; Фурман 2023; Худавердієва, Бугай 2023].

Одним із важливих питань, яке залишається відкритим, є питання логіко-філософського дослідження поняття освіти, що насамперед пов'язано із проблемою співвідношення понять освіта, навчання, виховання, які мають по кілька трактувань, що часом суперечать одне одному. Так, вітчизняний дослідник В.Рябченко акцентує увагу на плутанині, що має місце як у дефініціях, так і у застосуванні на рівні теоретичної і буденної свідомості понять освіта, навчання, виховання [Рябченко 2011: 47]. Якщо у ключові слова наукової мови закладаються суперечливі смисли, тоді, як підкреслює дослідник, виникають не лише семантичні бар'єри в комунікаціях відповідного наукового співтовариства, а й створюються методологічні колізії в пізнавальній діяльності та суспільній практиці. Відповідно, труднощі з визначенням змісту конкретного поняття показують труднощі в осмисленні явища, що лежить в основі цього поняття.

Аналіз літератури.

Розглянутої проблеми торкається вітчизняна дослідниця С.Сисоєва, яка наголошує на термінологічному розмаїтті в розумінні освіти, підкреслюючи значні зміни у змісті поняття освіти останнім часом. Розглядаючи історію становлення зазначеного поняття, авторка підкреслює, що воно вперше з'явилося у ві-

тчизняному педагогічному лексиконі з XVIII віці. Тривалий період часу слово «освіта» використовувалося як синонім слова «виховання», а потім отримало певне ототожнення з «навчанням» [Сисоєва 2012: 22].

Висновку про необхідність конвенціонального розв'язання проблеми доходить також і вище згадуваний вітчизняний дослідник В.Рябченко. Як одну зі смислових суперечностей в українському освітньому дискурсі він звертає увагу на те, що навіть сама назва «вищий навчальний заклад» (ВНЗ) передбачає, що «навчання» має не тільки більший обсяг і смисл, аніж «виховання» та «освіта», а й уміщує їх як складові елементи. На думку дослідника, потрібна спільна згода між фахівцями щодо теоретичних проблем освіти задля офіційної зміни некоректного терміну «вищий навчальний заклад» на більш доцільний у логічному сенсі термін «вищий заклад освіти» [Рябченко 2011: 48].

Коментуючи міркування В.Рябченка, слід зазначити, що певні кроки в напрямку прояснення освітньої термінології у вітчизняній практиці вже відбулися. Так, у новому законі «Про освіту» встановлено заміну терміну «вищий навчальний заклад» на термін «заклад вищої освіти» відповідно до відмінків [Закон України «Про освіту» 2017].

Незважаючи на всю важливість цього термінологічного уточнення, зазначимо, що питання подальшого прояснення меж базових понять освітньої сфери все ще залишається актуальним в умовах швидкого зростання кількості нових слів і словосполучень

(наприклад, освітологія, інклюзивна освіта тощо) і необґрунтованого змішання слів повсякденного мовлення з науковим, зокрема, з термінологією педагогічної науки. Отже, залишаються невирішеними питання. По-перше, чому виховання часто розглядають як діяльність, а навчання як процес, тоді як і навчання, і виховання одночасно є видами педагогічної діяльності та педагогічного процесу? По-друге, чому з діяльністю, спрямованою на розвиток особистості, пов'язують тільки виховання, і чи можна вважати, що навчання не забезпечує розвиток особистості?

З огляду на те, що науковий термін має бути точним у відображенні змісту позначуваного ним поняття і явища, а недостатня чіткість і однозначність використання термінів відображає недостатнє з'ясування змісту понять, **метою** нашої статті є логіко-філософська систематизація основних варіантів визначення поняття освіта в його співвідношенні з поняттями навчання і виховання.

Виклад основного матеріалу.

Виокремимо три основні варіанти співвідношення понять освіта, навчання, виховання, що відповідає одно-, дво- і три- компонентній структурним схемам освіти.

Для першої (однокомпонентної схеми) характерним є ототожнення понять: навчання і виховання, а також, навчання, виховання і освіта.

Зазначена схема є досить поширеною не тільки у повсякденному житті, але й також в науково-теоретичній сфері. Так, наприклад, згідно з тлумачним словником сучасної української мови слово «навчати» поряд зі значеннями «передавати кому-небудь знання, вміння, досвід» означає також «виховувати» [Бусел 2005: 706]. Аналогічно і слово «освіта» згідно з даним словником трактується, насамперед, як «навчання». Крім значення освіти як системи навчально-виховних заходів та організацій усі інші значення пов'язані з поняттям навчання [Бусел 2005: 857]. Якщо у підручнику педагогіки вищої школи отримання знань, навичок і умінь є характерними ознаками у визначенні освіти [Фоменко 2005], то у педагогічному словнику аналогічний набір ознак віднесено до навчання [Гончаренко 1997]. Як

констатує вітчизняний дослідник В.Рябченко, твердження, на кшталт: «освіта – це навчання» або «освітньо-виховний процес» ототожнює поняття освіта і навчання як у смислового наповненні так і за обсягом [Рябченко 2011: 47-48].

Отже, в першій схемі, освіта спрощується до навчання і, оскільки оволодіння знаннями та розумовий розвиток не пов'язуються більше з моральним удосконаленням, позбавляється своєї другої складової – виховання, тому що люди вчаться для того, щоб отримати потрібні їм знання та вміння, а не для того, щоб стати кращими. Наслідком ототожнення освіти і навчання із зведенням знань до етично нейтрального чинника у сьогоденні повстає утилітаристське і комерціалізоване ставлення до освіти як до сфери послуг і одного з елементів комфортного життя.

Слід зазначити, що ототожнення освіти і навчання має історичні витоки. Починаючи з останніх десятиліть минулого століття найпоширеніший підхід до інтерпретації освіти, що дістав відображення практично в усіх підручниках з педагогіки, а також в енциклопедіях і словниках, трактував освіту через засвоєння наукових знань, пізнавальних умінь і навичок. А основний шлях здобуття освіти пов'язувався саме з навчанням. Відповідно, провідне місце в пострадянському освітньому процесі зайняло саме навчання із зведенням до одного показника – успішності та відмовою від цілеспрямованої виховної роботи в системі вищої освіти.

Зазначене розуміння освіти (як навчання) можна розглядати і в більш глибокій історико-філософській ретроспективі, зокрема, як наслідок новоєвропейської раціоналістичної інтерпретації природи людини, яка розглядає становлення людини в якості насамперед розумної і знаючої істоти.

Розуміння навчання в такому розширеному значенні тісно пов'язане із звуженим значенням виховання. Останнє у сьогоденні часто розуміють як спеціальну виховну роботу, спрямовану на формування системи певних якостей, поглядів і переконань учнів (моральне, розумове, трудове, художнє тощо виховання), або в іще вужчому значенні, коли йдеться

про розв'язання конкретних виховних завдань всередині відокремленої і соціально структурованої професійної педагогічної діяльності. Опис, класифікація і розумово-емпіричне обґрунтування професійних здібностей окремих форм і методів виховання вихолостили його споконвічний сенс як загальної особливості людського типу життя і зробили його сутність розщепленою через різноманіття окремих смислів: сімейне виховання, виховання дітей у дошкільних установах, естетичне і моральне, патріотичне, релігійне виховання тощо. При цьому діяльність вихователя визначається зазвичай як особливий вид роботи: «виховна робота з...», наприклад, з дітьми та підлітками в літніх таборах, з тими, хто живе в гуртожитках, із правопорушниками в місцях їхнього ув'язнення тощо. Чим як зазвичай і вичерпується зміст цього педагогічного терміну.

Розглянемо другий поширений варіант однокомпонентної схеми освіти, а саме: ототожнення освіти та виховання. Наведемо приклади зазначеного ототожнення. У ХХ столітті (майже до 90-х років) у вітчизняній традиції системоутворювальним педагогічним поняттям вважалося поняття виховання, а не освіта. Саме термін «виховання», який трактували в широкому – соціальному, і у вузькому – педагогічному сенсі, був висунутий на перший план у системі педагогічних термінів, а освіту було проголошено одним із засобів виховання. Витоки цього зміщення акцентів сягають першої половини ХХ ст., коли після подій 1917 року в СРСР розпочався докорінний перегляд усіх категорій і понять педагогіки у зв'язку із завданням виховання «нової» людини. В основу нової системи педагогічної термінології було покладено термін «комуністичне виховання», який став включати в себе освіту і навчання, і підрозділятися на «ідейно-політичне виховання», «трудове виховання» тощо. Відголоски зазначеного зміщення акцентів можна спостерігати і в більш пізній літературі. Так, згідно з українським педагогічним словником [Гончаренко 1997], «виховання» визначають через ознаки формування особистості та розвитку. В іншому визначенні автор словнику відносить властивості

формування та розвитку особистості до освітнього процесу.

Крім розглянутих соціокультурних причин слід звернути увагу на можливі етимологічні витоки домінування однокомпонентної схеми. Сучасні ототожнення освіти, навчання та виховання співзвучні широкому спектру давньогрецького терміну *παιδεία*, що містив максимальну палітру педагогічних значень: виховання, навчання, освіта, просвітництво, культура, освіченість. Так, наприклад, в Новий час, родоначальник сучасної педагогіки, Я.Коменський вважав, що *παιδεία* стародавніх греків означала єдність навчання і виховання, за допомогою яких люди стають культурними.

У цьому плані не менш цікавий спектр латинського слова *discipline*, яке як у давнину, так і сьогодні охоплює аспекти і виховання, і навчання, позначаючи: вчення, навчання, освіту; повчання, виховання; теорію, систему або мистецтво; суворий порядок, організацію, дисципліну; звичаї, навички.

Зазначена широта спектра освітніх термінів у давніх мовах відобразилася і на сучасній англійській термінології. Наприклад, *education* має такі значення: освіта; навчання, підготовка, просвіта, але також і виховання, розвиток (характеру, здібностей). Або термін, *training* – це не тільки тренування, а й виховання, і навчання.

Прикладом філософсько-теоретичного обґрунтування однокомпонентної схеми можна зазначити концепцію навчання, що виховує, – навчання, за якого досягається органічний зв'язок між набуттям учнями знань, умінь, навичок, засвоєнням досвіду творчої діяльності та формуванням емоційно-ціннісного ставлення до світу, один до одного, до засвоюваного навчального матеріалу

Концепція навчання, що виховує була уведена у педагогіку Й.Гербартом, на думку якого, цілеспрямоване навчання розвиває не тільки розум, а й внутрішній світ особистості, відповідно, саме навчання і, як його наслідок, розумовий розвиток є головним засобом формування характеру особистості, зокрема й її виховання. Отже, у концепції Й.Гербарта ототожнення понять навчання і виховання

відбувається під впливом раціоналістичних тенденцій.

Узагальнюючи ідеї концепції навчання, що виховує, зазначимо, що навчання знань і способів діяльності формує морально-вольові та естетичні властивості особистості. Тобто, навчання являється в той же час і вихованням. Відповідно, виховання формує властивості, знання і уміння особистості. Опанування системою знань про навколишній світ та соціальні норми із навчанням їх використання і вихованням ціннісного ставлення до них є основою для становлення світогляду, моральних і естетичних орієнтирів. Таким чином, навчання, що виховує спрямовано на розуміння цілісної людини.

Зазначимо, що ідеї Й.Гербарта про виховне навчання були підтримані іншими великими педагогами – Ф.Дістервегом, К.Ушинським і набули популярності.

Незважаючи на поширеність однокомпонентної схеми, дослідниками висловлюються також і протилежні точки зору як в історії філософської думки, так і в сучасній науковій літературі. Так, аналізуючи знамениту суперечку між Протагором і Сократом, про яку розповів Платон у діалозі «Протагор», зазначимо, що виховання не слід розглядати як момент або наслідок навчання. Розбіжності між філософами у вказаному діалозі стосувалися питання про роль знання стосовно чеснот. Протагор розглядав знання як засіб, який людина може використовувати для своїх цілей та інтересів, подібно до того, як майстер використовує знаряддя. Сократ же саму чесноту вважав знанням, підкреслюючи, що немає іншого критерію, що дає змогу відрізнити знання від незнання, крім моральної якості способу життя. Він наголошував, що їжу можна, купивши в торговця, забрати в посудині та зберігати вдома, щоб вживати її, знання ж не можна забрати в посудині. Знання можна прийняти у власну душу, і навчившись чого-небудь, піти або зі збитком для себе, або з користю. Тобто, Протагор акцентує увагу на навчанні, а Сократ на вихованні. Для першого – важливим є саме знання, незалежно від цінності морального наміру, для другого – найважливішим є саме моральність, те, що

відбувається з людиною, яка опановує знання.

Прикладом критичного ставлення до одноконтентної схеми у сучасних дослідженнях є міркування вітчизняного науковця В.Рябченко. Він, аналізуючи загально прийняті словосполучення «освіта і навчання», «освіта і виховання», звертає увагу на нетотожність і певне протиставлення понять навчання і освіта, виховання і освіта. Дослідник пропонує виділити освіту як окреме поняття, якому не підпорядковані «виховання» і «навчання» [Рябченко 2011: 47].

Перейдемо до розгляду другої, двокомпонентної схеми співвідношення понять освіти, навчання, виховання. Ця схема виходить із того, що, незважаючи на поширені приклади прояву тотожності та термінологічної близькості, поняття освіта, навчання і виховання ототожнювати все ж таки не слід. Освіта в цій схемі є ширшим поняттям, що вбирає в себе навчання і виховання.

«Поділ праці» між навчанням і вихованням у двокомпонентній схемі полягає в тому, що навчання частіше фігурує для відображення смислів освіти у професійній та інтелектуальній сфері, а виховання – у світоглядній та моральній. Тобто процеси виховання і навчання сприяють усесторонньому розвитку людини. Навчання, перш за все, відповідає за інтелектуальну, тоді як виховання – за мотиваційну, а також і діяльнісно-емоційну сфери.

Для філософсько-теоретичного обґрунтування двокомпонентної схеми слід звернути увагу, що навчання, виховання, освіта – три поняття, які тісно пов'язані між собою. Навчання – процес передання знань і вмінь від тих, хто володіє ними, тим, хто ними не володіє. Виховання – цілеспрямоване соціально-моральне дисциплінування індивідів (здебільшого дітей та юнаків) з боку тих, хто уповноважений суспільством бути вихователями. Освіта – інституціалізована єдність навчання і виховання. Конкретне співвідношення навчання і виховання може змінюватися залежно від найрізноманітніших чинників, однак не може доходити до нівелювання якогось одного з цих двох аспектів освіти. Тобто, в освіті суттєвим є те, що вона не може бути зведена ні до навчання, ні до виховання.

Враховуючи, що навчання націлене на інтелектуальний розвиток, а виховання на формування морально-вольових якостей, освіта не може не бути їхньою єдністю. Аналогічно до того, як особистість є унікальною і цілісною, так і процес формування особистісних якостей, що являється результатом навчання та виховання є цілісним і унікальним. У той же час, не зважаючи на те, що процеси виховання та навчання є подібними, це не означає, що вони не мають своїх особливостей. Проте, охарактеризувати ці відмінності процесів навчання і виховання не настільки просто, оскільки в реальному педагогічному процесі насамперед помітна їхня спільність.

Навчання ставить за мету опанування знаннями, уміннями та навичками. Виховання націлене на формування і розвиток суб'єктивно-особистісного сенсу через сприйняття цінностей. Але в той же час, щоб засвоїти, осмислити цінності, необхідне навчання. Підготувати до життя – задача навчання, включити у життя – задача виховання. Навчання має семіотичний характер, виховання – аксіологічний. Через навчання людина моделює і штучно створює життєві ситуації, а через виховання їх переживає.

Зробимо підсумок особливостей двокomпонентної схеми. Навчання і виховання є двома взаємопов'язаними підсистемами освіти, що доповнюють одна одну. Навчання відповідає раціональну (інтелектуально-практичну) складову людини, а виховання – за емоційну (мотиваційно-ціннісну).

Незважаючи на сучасну поширеність двокomпонентної схеми слід звернути увагу на її недоліки. По-перше, обсяг поняття навчання не може повністю входити в поняття освіта. Як відомо, властивість навчатися належить до числа фундаментальних властивостей усіх живих систем. Кібернетика розуміє навчання ще ширше, розмірковуючи наприклад, про системи, що самонавчаються або про машинне навчання. Тому істотна відмінність навчання полягає в тому, що воно може бути застосоване не тільки до людини, на відміну від виховання з його світоглядною і моральною складовими та винятково антропологічним змістом (саме людина, як слушно

наголошував І.Кант, є єдине створіння, що підлягає вихованню). Таким чином, освіта і навчання (на відміну від освіти і виховання) перебувають не стільки у відношенні підпорядкування, скільки у відношенні перетину. По-друге, навчання і виховання не вичерпують повністю обсяг поняття освіти. Освічена людина – це не тільки вихована і навчена, а й розвинена. У такий спосіб, ми переходимо до необхідності трикомпонентної схеми освіти, яка містить у собі три поняття: виховання, навчання, розвиток.

Розгляд поняття розвитку разом із поняттям навчання своїми витокami сягає психології Л.Виготського, за яким, розвиток і навчання – це процеси, між якими існує складна взаємозалежність, мінлива впродовж життя. Відповідно навчання, з точки зору психології – сукупність взаємопов'язаних дій учителя й учня, наслідком яких є збагачення інтелекту учня, його психічний розвиток.

Якщо розширити тезу Л.Виготського, то можна зробити висновок, про те, що завдяки розвитку виникають умови більш сприятливі для успішнішого навчання та виховання на наступних етапах педагогічного процесу і подальший розвиток особистості має своїми чинниками навчання і виховання.

Більш сучасний приклад трикомпонентної схеми освіти представлено у визначенні з української енциклопедії освіти: «Освіта – це процес і результат засвоєння особистістю певної системи наук, знань, практичних умінь і навичок і пов'язаного з ними того чи іншого рівня розвитку її розумово-пізнавальної і творчої діяльності, а також морально-естетичної культури, які у своїй сукупності визначають соціальне обличчя та індивідуальність, своєрідність цієї особистості» [Кремень 2008].

Звернемо увагу на три основні компоненти цього, найбільш ґрунтового (як на наш погляд) визначення. Серед ключових видових ознак чітко виокремлюються три основні блоки. Перший із цих блоків (щодо засвоєння знань, умінь, навичок) чітко відповідає визначенню навчання, а формулювання другого і третього блоків, поєднує розвиток із ознаками навчання і виховання, що дає підстави робити висновок про трикомпонентну схему освіти.

Проте, вона потребує подальшого термінологічного доопрацювання, так як немає чіткого логічно-змістовного «розподілу» компонентів.

Висновки.

Логіко-філософське дослідження поняття освіти становить актуальну тему для сучасної наукової дискусії. Його експлікація пов'язана з проблемою співвідношення понять освіта, навчання, виховання. У сучасній науково-довідковій літературі можна виокремити три основні схеми, що дозволяють охарактеризувати зазначене співвідношення.

По-перше, однокомпонентна схема, яка передбачає ототожнення понять освіта, навчання і виховання. Ця схема є поширеною як на повсякденному (наприклад, освіта є навчання), так і на теоретичному рівні

(наприклад, навчання, що виховує) завдяки соціокультурним, історико-філософським та етимологічним витокам.

По-друге, двокомпонентна схема, яка виходить із того, що освіта не може бути ототожнена з навчанням або вихованням. Обидва ці терміни взаємопов'язані, проте їх зовсім не можна ототожнювати. Навчання має на меті розвиток особистості в інтелектуально-семіотичному вимірі, готуючи її до життя. Відповідно виховання спрямовано на розвиток морально-вольової якості в аксіологічному вимірі через включення особистості у життя.

По-третє, трикомпонентна схема включає в освіту навчання, виховання і розвиток. Дана схема, хоча і є більш перспективною, проте потребує термінологічного уточнення.

Бібліографічні посилання

- Бусел, В.Т. (уклад. і голов. ред.). (2005). *Великий тлумачний словник сучасної української мови*. Київ; Ірпінь: Перун.
- Гончаренко, С. (1997). *Український педагогічний словник*. Київ: Либідь.
- Закон України «Про освіту» № 2145-VIII. (2017). *Верховна Рада України. Офіційний вебпортал парламенту України*. [Електронний ресурс]. Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2145-19#Text> (дата звернення 10.06.2024)
- Кремень, В.Г. (голов. ред.). (2008). *Енциклопедія освіти*. Київ: Юрінком Інтер.
- Нікітенко, В. Метеленко, Н., Воронкова, В. Васильчук, Г. (2023). Концепція трансформації освітньої парадигми, орієнтованої на потреби та освіти «впродовж всього життя» *Humanities studies*, 14, 93-101.
- Рябченко, В. (2011). Освіта, навчання, виховання й соціалізація як поняття й процеси та межі досягнення ними особистості. *Вища освіта України*, 1, 46-54.
- Сисоєва, С. (2012). Сфера освіти як об'єкт дослідження. *Освітологія*, 1, 22-29.
- Фоменко, Н.А. (2005). *Педагогіка вищої школи: методологія, стандартизація туристської освіти*. Київ: Слово.
- Фурман, А.В. (2023). Освітологія як полідисциплінарний напрям: фундаменталії і методологеми. *Психологія і суспільство. Психологічні науки*, 1, 36-78.
- Худавердієва, В.А., Бугай, С.А. (2023) Особливості та проблеми розвитку сучасної науки та освіти. *Креативний простір*, 11, 20-22.

References

- Busel, V.T. (2005). *Velykyj tлумachnyj slovnyk suchasnoi 'ukrai'ns'koi' movy* [A large explanatory dictionary of the modern Ukrainian language]. Perun. Kyiv. (in Ukrainian)
- Fomenko, N.A. (2005). *Pedagogika vyshhoi' shkoly: metodologija, standartyzacija turysts'koi' osvity* [Higher school pedagogy: methodology, standardization of tourism education]. Kyiv: Slovo.
- Furman, A.V. (2023). *Osvitohiia yak polidystyplinarnyy napryam: fundamentalii i metodohemy* [Education as a multidisciplinary field: fundamentals and methodology]. *Psykhlohohiia i suspil'stvo. Psykhlohohichni nauky*, 1, 36-78. (in Ukrainian)
- Goncharenko, S. (1997). *Ukrai'ns'kyj pedagogichnyj slovnyk* [Ukrainian pedagogical dictionary]. Lybid'. Kyiv. (in Ukrainian)

- Khudaverdiyeva, V.A., Buhay, S.A. (2023) Osoblyvosti ta problemy rozvytku suchasnoyi nauky ta osvity [Peculiarities and problems of the development of modern science and education]. *Kreatyvnyy prostir*, 11, 20-22. (in Ukrainian)
- Kremen', V.G. (ed.) (2008). *Encyklopedija osvity* [Encyclopedia of education]. Kyiv: Jurinkom Inter. (in Ukrainian)
- Nikitenko, V. Metelenko, N., Voronkova, V. Vasyl'chuk H. (2023). Kontsepsiya transformatsiyi osvitn'oyi paradyhmy, oriyentovanoyi na potreby ta osvitu «vprodovzh vs'oho zhyttya» [The concept of educational paradigm transformation focused on needs and education «throughout life»]. *Humanities studies*, 14, 93-101. (in Ukrainian)
- Rjabchenko, V. (2011). Osvita, navchannja, vyhovannja j socializacija jak ponjattja j procesy ta mezhi osjagnennja nymy osobystosti [Education, training, upbringing and socialization as concepts and processes and the limits of their understanding of the individual]. *Vyshha osvita Ukrai'ny*, 1, 46-54. (in Ukrainian)
- Sysojeva, S. (2012). Sfera osvity jak ob'jekt doslidzhennja [The field of education as an object of research]. *Osvitologija*, 1, 22-29.
- Zakon Ukrai'ny. Pro osvitu [Law of Ukraine «On Education»]. (2017). № 2145-VIII. *Verkhovna Rada Ukrainy. Ofitsiynyi vebportal parlamentu Ukrainy*. Retrieved May 10, 2024 from <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/2145-19> (in Ukrainian)